

Лисецька Олена Яковлівна – асистент кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини Маріупольського державного університету (м. Маріуполь, Україна).

Lysets'ka Olena Yakovlivna – Lecturer of Mariupol State University (Mariupol, Ukraine).

Пристинська Тетяна Миколаївна – магістр фізичного виховання, старший викладач ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна).

Prystyns'ka Tetyana Mykolayivna – Master of Physical Education, Senior Lecturer of SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine).

УДК 37.036

ВИХОВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ

Н. М. Рашидова

Стаття присвячена визначенню сутності поняття «художня культура» та її ролі в системі виховної роботи вищих навчальних закладів педагогічного напрямку. Автором розкривається важливість формування художньої культури у студентів, її здатність розвивати їх естетичні смаки, творчі здібності, рівень художньо-образного мислення; розвиток інтересу до художньо-естетичної культури; особливість естетичного впливу на виховання духовно-творчої особистості у процесі професійної підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: культура, художня культура, виховання, мистецтво, творчість

Метою будь-якого виховання повинно бути створення діяльної особистості в кращих ідеалах суспільного життя, в ідеалах істини, добра і краси.

В. М. Бехтерев

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. В даний час розвиток нових тенденцій в педагогіці тісно пов'язаний з процесами

гуманітаризації вищої педагогічної освіти, з орієнтацією її на особистість учителя і на особливості його діяльності в умовах сучасного культурного процесу [7, с.2]. Культура є основоположним, історично довготривалим показником творчості людей, співвіднесення рівнів і якості розвитку громад та окремих народів, критерієм оцінки історичного шляху та перспективності соціальних суб'єктів, кожної окремої особистості. Видатний радянський письменник К.Г. Паустовський говорив, що серце, уява і розум – те середовище, де зароджується те, що ми називаємо культурою.

Культура і художньо-естетичне виховання формують і відображають систему цінностей, вбираючи в себе все найнеобхідніше для виховання творчо мислячої особистості. В процесі виховання відбувається прилучення індивідів до цінностей, переведення їх у внутрішній духовний зміст. На цій основі формується і розвивається здатність людини до естетичного сприйняття і переживання, її естетичний смак і уявлення про ідеал.

Однією з важливих функцій педагогічної освіти є повноцінний особистісний розвиток майбутнього фахівця, формування інтересу до художньо-естетичної культури, створюючи таким чином культурно-освітню і культурно чуйну людину, здатну реалізувати свій внутрішній духовно-моральний потенціал в подальшій професійній діяльності.

Вимоги, які висуваються до освіти і виховання майбутніх педагогів, спрямовані на формування всебічно розвиненої, духовно-багатої особистості і художня культура є унікальним середовищем виховання людини, особливим соціумом у якому індивід, залучений до одвічних людських цінностей, має змогу вдосконалюватися духовно, емоційно й інтелектуально, розвиваючи свої творчі можливості.

Виховання художньої культури – це не тільки формування потреби особистості в спілкуванні з мистецтвом і його естетичній оцінці, але розвиток і реалізація художньо-творчих здібностей, перенесення їх в професійну діяльність людини. Власне йдеться про особистісно-індивідуальний духовний рівень, що забезпечує культурну продуктивність майбутнього вчителя як носія педагогічної інформації. Викладач з розвиненою художньою культурою, що володіє майстерністю, художнім чуттям, натхненням, творчим мисленням, допомагає сучасній молоді бачити в буденному прекрасне, досягати художньо-образної виразності в навчанні, привчати їх до праці як до діяльності за законами краси. А бачити у трудовій діяльності творче начало краси, зазначає М.С. Каган, значить творити прекрасне і відповідно до нього перетворювати навколишню дійсність [5, с. 93-98].

Все сказане вище про художню культуру підводить нас до думки про надзвичайну важливість її формування у студентів, про місце і роль художньо-естетичного виховання в соціальному становленні людини. Тому виховання художньої культури в процесі професійної підготовки майбутніх викладачів має велике значення для самої особистості та для суспільства загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Питання виховання художньої культури у студентів в процесі професійної підготовки привертає увагу багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів та науковців. Вони визначають художньо-естетичне виховання як забезпечення спеціально організованих умов для духовного збагачення особистості засобами мистецтва, формування художньої культури, світоглядних уявлень, ціннісних художніх орієнтацій у соціокультурному просторі.

Так, про важливість художньої культури у розвитку духовно-творчої особистості писали Л.С. Виготський, В.В. Ванслов, М.С. Каган та ін. З позиції ціннісного і мистецтвознавчого підходів розглядали художню культуру А.В. Бакушинский, О.В. Белоногова, Г.Є. Гуров та ін. Розробкою концепцій художньої культури як особливого структурного компонента культури займалися Ц.А. Арзаканьянц, Б.М. Бернштейн, Є.В. Давидович, Ю.А. Жданов, М.С. Каган, Л.М. Мосолов, Ю.В. Перов.

Л.М. Михайлова розглядала художню культуру як засіб духовного самовдосконалення особистості, визначала навчально-виховні можливості художньої культури світу в естетичному вихованні учнівської молоді.

А.М. Богуш в освітньому просторі визначає художньо-естетичне середовище як художньо-естетичний стиль навчального закладу, педагогічний стиль викладацького колективу і колективу вихованців, а педагогічну культуру освітнього закладу як змістовий аспект художньо-естетичного розвитку й морально-духовного виховання людини [1, с. 5-12].

Наукові дослідження названих авторів значно збагатили теорію художнього виховання, але не зважаючи на достатньо велику кількість літератури з даної тематики, питання виховання художньої культури у студентів педагогічних вузів залишається відкритим, що дає підстави для більш глибокого розгляду даної теми і обумовлює мету нашого дослідження.

Мета статті – визначити важливість виховання художньої культури у студентів педагогічних ВНЗ, її здатність розвивати їх естетичні смаки та інтереси, творчі здібності, рівень художньо-образного мислення, якими повинен володіти сучасний викладач.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Сучасний педагог у нових умовах організації навчально-виховного процесу покликаний експериментувати, здійснювати творчий пошук ефективних, нестандартних підходів до вирішення педагогічних проблем, уміти запроваджувати новітні технології навчання, оригінальні педагогічні ідеї, прийоми і форми організації пізнавальної діяльності студентів, якісно володіти навчальною діяльністю, в ході якої вчитель розвиває себе як висококласний спеціаліст. Мова йде про професіоналізм учителя як цілісного суб'єкта, активного, творчого, такого, що вмilo поєднує колективну діяльність та індивідуальну творчість. Саме вчитель стимулює інноваційний розвиток у соціальному житті, культурі, йому належить визначальна роль у творенні духовного і морального потенціалу країни. Тому суспільство ставить чіткі вимоги до культури вчителя, адже хоче бачити в ньому не лише носія окремих педагогічних функцій, але й гармонійно розвинену, соціально активну особистість з конкретно визначеним духовно-творчим потенціалом.

Поняття «культура» розвивалося історично (від латинського слова cultura – обробка, розвиток, шанування). Уже в працях римського громадянського діяча, оратора Цицерона зустрічається тлумачення цього поняття як «обробка, вдосконалення душі». Згодом термін починає вживатися в значеннях «виховання», «освіта», «самовдосконалення».

Художня культура – це найяскравіший вид культури, що є найбільш стійким її компонентом, який зберігає в образно-символічній формі культурні цінності, створені людьми різних історичних епох. Художня культура включає художні ідеали і цінності, що мають естетичну природу. Завдяки художній культурі людина здатна образно відображати і моделювати світ. О. Ю. Єжова розглядає художню культуру як систему, єднання художньої культури суспільства, особистості і художньої діяльності [4, с. 41]. Автор пише, що головними характеристиками сучасної художньої культури є креативність, діалогове мислення, полікультурні орієнтації, прагнення до освоєння соціокультурного досвіду, а також синтез художнього та нехудожнього, локального і універсального, класичного і некласичного, інноваційного та традиційного [4, с. 41].

Художня культура допомагає пізнати життя в складних суперечностях суспільного розвитку; вона допомагає наблизити минуле, розкрити психологію класів, націй, окремих особистостей. Художня культура є суто індивідуальним джерелом отримання знань, а тому ці знання унікальні. Жоден вид знань не може зрівнятися з художньою культурою по широті, різноманітності і переконливості донесення інформації. Вона здатна активно впливати на соціальні процеси, що відбуваються в суспільстві. Це виражається в тому, що вона спрямовує, виховує смаки, ідеали, духовні потреби відповідно до ідеалів суспільства; пропагує в художній формі суспільно практичний і соціально історичний досвід народу; служить способом передачі знань, традицій, моральних вимог суспільства. Ю.А. Лукін розглядав художню культуру як «сукупність створених даним суспільством художніх цінностей, а також сам процес їх створення, поширення і сприйняття, засвоєння суспільством і кожною окремою людиною» [6, с. 271].

Характерною рисою художньої культури є її універсальний комплексний вплив на духовний світ особистості: розум, почуття і волю, при цьому формуються і виховуються соціальні почуття людини, все це є важливим аспектом у становленні майбутнього педагога. Говорячи про виховання художньої культури студентів, ми маємо на увазі більш ефективний розвиток не тільки естетичних здібностей людини, але і наукового світогляду, моральності, загальнолюдських рис особистості, прилучення людини до краси праці, що особливо важливо для сучасної молоді. Це виховання означає процес розвитку у студентів здатності відчувати, розуміти і оцінювати прекрасне, проявляти активність у творчому самовираженні, долучатися до історично накопиченої культури, кожен період якої є життєва цінність.

Художнє виховання сприяє формуванню певних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують новому поколінню необхідні умови для його розвитку, підготовки до суспільного життя і продуктивної праці. В умовах сучасної дійсності це означає підготовку педагогічних кадрів, які можуть розвивати свої духовні і фізичні сили, здібності до праці, обдарування і талант, опановувати багатствами культури і творчо використовувати їх в особистісній та професійній діяльності, виконувати свій обов'язок перед суспільством.

Виховання культури традиційно розглядається через формування ставлення людини до мистецтва, тобто виховання любові до мистецтва, внутрішньої потреби в спілкуванні з мистецтвом, розуміння сенсу

мистецтва і його призначення. У сучасній соціокультурній обстановці, коли йде формування нових засад життя суспільства, мистецтво повинно охоплювати всі сфери освіти. Такі знання покликані розвивати культуру студентів і можуть багато в чому додати нашій освіті душевності, тепла, привабливості, можуть послужити заставою розвитку духовної культури людини. Метою художнього виховання є розвиток інтересу до мистецтва, формування вміння сприймати, розуміти та оцінювати твори мистецтва, естетичної свідомості тощо [10, с. 376]. Сухомлинський В.О. писав: «Спілкування з мистецтвом – одна з найбільших радостей в житті. Мистецтво треба знати і розуміти, але цього мало. Мистецтво повинно приносити ще й радість, і перше і найважче завдання вихователя – викликати у дітей почуття насолоди, потребу милуватися природою і творами мистецтв. Адже справжнє виховання – це виховання культури потреб, духовних запитів, бажань. Виховайте у дитини духовну потребу працювати, потребу вчитися, потребу насолоджуватися мистецтвом, і ви виховаєте прекрасну людину» [8, с. 22].

В основу виховання художньої культури покладена ідея, що виховання художньої культури – це цілеспрямований поетапний процес присвоєння особистістю загальнолюдських цінностей і культурних норм, що містяться в образах мистецтва. Для того щоб особистість придбала можливість виявляти ці цінності і норми в процесі спілкування з мистецтвом, необхідно навчити її «читати» художні образи мистецтва. З цією метою процес виховання необхідно будувати з опорою на вивчення художньої мови мистецтва.

В сферу виховання художньої культури входить і художня творчість, завдяки якій формується творчий потенціал особистості. Американський філософ Е. Фромм називає потребу в творчості однією з найважливіших людських потреб. Творчий акт завжди є процесом вивільнення та подолання. У ньому присутні переживання сили. Саме тому творчість є невід'ємною від свободи. Тільки вільний може творити, зазначає філософ. Особистість не може піднятися над повсякденною прозою життя без внутрішньої готовності до піднесеного, до романтичного пориву. На думку Фромма, ця вимога продиктована наявністю творчих сил в кожному індивіді, серед яких особливе місце займає уява, емоційність. У творчості індивід поєднує себе зі світом, розриває рамки пасивності свого існування, входить в царство свободи, лише в якому він тільки і може відчувати себе дійсно людиною. Тільки при творчому ставленні до життя індивід стає особистістю, суб'єктом культури [9, с. 114].

Найглибша сутність творчості розгортається в мистецтві, в художній творчості. Мистецтво взагалі є переважно сферою творчою. Це дозволяє говорити про нерозривний зв'язок виховання художньої культури і художнього навчання, наприклад, образотворчого, музичного, хореографічного або ж театрального мистецтва. Відомий вчений В.В. Ванслов стверджував: «Мистецтво розвиває як мислення, емоції, фантазію глядача, так і сприйняття, відчуття краси кольору і форми, обсягу і композиційних співвідношень. Воно вчить дивитися не тільки на світ, а й бачити естетичну значимість і внутрішній зміст його явищ. Розвиває чуттєві здібності людини, воно піднімає їх на вищий рівень культури свого часу» [2, с. 22]. Кожний із видів мистецтва, впливаючи на душу людини в цілому, торкає різні її струни, і в цьому розумінні вони незамінні. Громадська цінність мистецтва виявляється за рівнем впливу художніх образів на внутрішній світ людини і на всі сфери його життєдіяльності. В.І. Волинкін відзначав, що мистецтво втягує в коло соціального життя найінтимніші і глибинні складові нашого ества [3, с. 64].

Отже, залучення студентів в процесі навчання у вищих навчальних закладах до світу творчості та мистецтва значно збагачує його духовний світ, розширює горизонти мислення, сприйняття і уяви, розвиває художній смак. Завдяки сприйняттю прекрасного в природі і мистецтві, людина відкриває прекрасне в самому собі [8, с. 22].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, виховання художньої культури у вищих навчальних закладах педагогічного напрямку полягає в особистісному художньо-естетичному розвитку студентів, формуванні у них світоглядних орієнтацій і компетенцій у сфері художньої культури, вихованні потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні в процесі опанування професійних навичок.

Художня культура збагачує емоційно-естетичний досвід студентів, формує культуру почуттів, пробуджує особистісно-позитивне ставлення до мистецьких цінностей, що забезпечує здатність керуватися набутими знаннями та вміннями у самостійній діяльності, в процесі самоосвіти та подальшій педагогічній праці. Художня культура сприяє розумінню студентами зв'язків мистецтва з природним, соціальним і культурним середовищем життєдіяльності людини, усвідомленню власної причетності до художніх традицій свого народу з одночасним розумінням особливостей інших національних картин світу. Виховання художньої культури спрямовано на формування потреби у спілкуванні з творами мистецтва, розвиток творчих

здібностей студентів та розширення їхнього внутрішнього досвіду, наповненого особистісним смислом. Художнє виховання, в його освітньо-теоретичному та художньо-практичному вираженні, формує художню культуру особистості в єдності навичок, знань, ціннісних орієнтацій, смаків, естетичних самоосвіти і самовиховання, орієнтованих на вдосконалення особистості.

Література

1. Богуш А.М. Культурологічна парадигма в спадщині В.О. Сухомлинського//Педагогіка і психологія. – 2006. - №3. – с. 5-12.
2. Ванслов В.В. Что такое искусство. – М.: Изобразительное искусство, 1988.
3. Волинкин В.И. Художественная потребность и пути ее воспитания [Текст] : моногр./ В.И. Волинкин. – Астрахань : изд-во Астрахан. гос. пед. ун-та, 2000. – 268 с.
4. Ежова Е. Ю. Развитие художественной культуры личности в поликультурном образовательном пространстве: автореф. дис. ...д-ра культурологии. – Саранск, 2011. 41 с.
5. Каган М.С. Формирование личности как синергетический процесс // Обсерватория культуры. 2005. № 2. - С. 93-98.
6. Лукин Ю. А. Художественная культура зрелого социализма. – М., 1977. – 271 с.
7. Рапацкая Л. А. Формирование художественной культуры учителя музыки в условиях высшего музыкально-педагогического образования: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02, 13.00.01 /Л. А. Рапацкая. – М., 1991.
8. Сухомлинский В.А. О воспитании. (Сост. И авт. Вступит. Очерков С.Соловейчик). Изд. 2-е. М., Политиздат, 1975. 272 с.
9. Теория культуры в вопросах и ответах: учебное пособие для студентов заочной формы обучения / колл. авт.; под ред. Н.М. Мухамеджановой и С.М. Богуславской. - Оренбург: ИПК ГОУ ОГУ, 2007. - 149 с.
10. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376с.

ВОСПИТАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ У СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗОВ

Н. Н. Рашидова

Статья посвящена определению сущности понятия «художественная культура» и ее роли в системе воспитательной работы высших учебных заведений педагогического направления. Автором раскрывается важность формирования художественной культуры студентов, ее способность развивать их эстетические вкусы, творческие способности, уровень художественно-образного мышления; развития интереса к художественно-эстетической культуре; особенность эстетического воздействия на воспитание духовно-творческой личности в процессе профессиональной подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: культура, художественная культура, воспитание, искусство, творчество.

EDUCATION OF ARTISTIC CULTURE IN STUDENTS OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

N. M. Rashidova

This article is devoted to defining the essence of the concept of «artistic culture» and its role in the system of educational work of higher educational insitutions of pedagogical area. The author reveals the importance of creating artistic culture in students, the ability to develop their esthetic tastes and interests, creativity, level of artistic and imaginative thinking; development of interest in art and aesthetic culture; feature of aesthetic impact on education of the spiritual and creative personality in the process of training of future teachers.

Keywords: Culture, art culture, education, art, creativity.

Рашидова Наталія Миколаївна – здобувач кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна) E-mail: Natalyapremium@gmail.com

Rashidova Natalia Mykolaivna – Researcher of the Department of Pedagogy of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: Natalyapremium@gmail.com

УДК 37.013.43

МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА- ДОСЛІДНИКА В АСПЕКТІ ГУМАНІТАРНОСТІ

І. О. Сафонова

В статті висвітлюється сутність та структура методологічної культури педагога-дослідника в аспекті гуманітарності. Звернено увагу на те, що з утвердженням гуманітарної парадигми методологічна культура педагога-дослідника має змінитися кардинально, оскільки «настав час, коли думка стала засобом формування дійсності».

Ключові слова: методологія, культура, методологічна культура, гуманітарна парадигма.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. «Всі шляхи